

Nationellt program för att förbättra villkoren för produktion och saluföring av honung, 2008-2010

Jordbruksverket har i enlighet med rådets förordning (EG) nr 797/2004, av den 26 april 2004, om åtgärder för förbättring av produktions- och saluföringsvillkoren för biodlingsprodukter¹, och kommissionens förordning (EG) nr 917/2004, av den 29 april 2004, om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 797/2004 om insatser på biodlingsområdet² utarbetat följande förslag till Nationellt program. Programmet har utarbetats i samråd med verkets Binämnd.

Mål

Programmets mål är att förbättra förutsättningarna för svensk biodling och villkoren för saluföring av svensk honung, så att antalet bisamhällen och produktionen av honung ökar. Samtidigt tillkommer ett mål om en förbättrad pollination av floran av vilda och odlade växter i landet och därmed en förväntad nationalekonomisk vinst dels i monetär form och dels i form av en förstärkning av ekosystemens funktion som bas för de livsuppehållande systemen.

Målet skall uppnås genom stöd till:

- A. bekämpning av varroakvalstret och dess följsjukdomar, utveckling och rationalisering av biodlingsmetoder, utveckling av pollinationstjänster, avelsverksamhet och dokumentation
- B. utbildning och information
- C. förbättring av honungskvaliteten och marknadsföring av honung

Situationen inom svensk biodling

Enligt binäringsutredningen³ minskade antalet biodlare under större delen av 1990-talet. Jordbruksverkets och biodlarorganisationernas statistik tyder på att denna negativa trend emellertid har brutits i början av 2000-talet. Antalet bisamhällen har ökat från drygt 110 000 till drygt 150 000 under senare år. Antalet biodlare i Sverige bedöms vara cirka 15 000.

¹ EUT L125, 28.4.2004, s.1 (Celex 32004R0797)

² EUT L163, 30.4.2004, s.83 (Celex 32004R0917)

³ Biodlingsnäringens förutsättningar. SJV Rapport 2001:2

Inom det nuvarande nationella programmet har föreningarna löst arbetet något olika. Sveriges Biodlares Riksförbund (SBR) har med finansiering inom detta program anställt en konsulent som medverkar i arbetet med rekryterings- och utvecklingsverksamhet. Biodlingsföretagarna (BFSAB) har valt att upphandla konsulttjänster för enskilda insatser när det gäller utvecklingsarbete, kunskapsöverföring och liknande.

Varroakvalstret har spridit sig i Sverige under de senaste åren, vilket lett till att en mycket stor andel av landet nu är drabbat. Enligt bitillsynsmännens uppskattningar var minst 70 procent av bisamhällena angripna av varroa år 2006. Kvalstret finns nu konstaterat i samtliga län utom Västernorrlands och Jämtlands län. Under det senaste året har även en ny smitta konstaterats, nämligen en variant av nosema, *Nosema ceranae*. Undersökning av dess spridningsbild har påbörjats.

Det har inom området diskuterats huruvida det nuvarande antalet bisamhällen är tillräckligt stort för att en god pollinering skall kunna ske i hela landet, detta gäller såväl den odlade som den vilda floran. Samtidigt föreligger det ett underskott på svensk honung eftersom det konsumeras cirka 6 500 ton honung per år medan svenska bisamhällen under normala förhållanden endast producerar cirka 3 500 ton. Trots att prisnivån är högre för den svenska honungen än för importhonung finns en stark efterfrågan på svensk honung. Det finns således, av flera skäl, utrymme att öka biodlingen i Sverige.

Ett stort antal rapporter från USA under det senaste året berättar om en extremt stor vinterdödlighet bland bin, som man givit namnet "Colony collapse disorder"⁴. En stor andel av bisamhällena har tömts på sina bin, och orsaken är okänd, trots stora forskningsinsatser. Liknande rapporteringar om höjd vinterdödlighet, men med skador i mindre skala än i USA finns från olika delar av Europa, främst Spanien, Polen, Schweiz och Tyskland. I Sverige har också problem med stor vinterdödlighet rapporterats från många håll. Eftersom detta problem hittills inte kan tillskrivas någon enskild faktor, så har man benämnt tillståndet ett "syndrom". Den avelsmodell med dokumentation av omgivningsfaktorer som presenteras enligt föreliggande program, kan vara till hjälp att kartlägga vår svenska biodling på ett sådant sätt att bakgrunden till detta slags syndrom, eller andra idag okända problembilder, kan spåras och åtgärdas. Samverkan mellan olika faktorer såsom patogener, kvalster, pesticider, genetiskt förändrade grödor, klimat, skötselmetoder, bistammar, avelsmodeller m.m. kan på olika sätt bidra till sådana tillstånd i biodlingen som vi inte känner, och som endast kan förstås genom den ovan antydda modellen för dokumentation och analys av biodlingen.

Nationellt program

Syftet med förordningen (EG) nr 797/2004 är att förbättra villkoren för produktion och saluföring av honung inom gemenskapen samt att minska varroakvalstrets och därmed sammanhängande sjukdomars negativa inverkan på honungsproduktionen. Detta skall uppnås genom att varje medlemsland inför nationella program vilka kan omfatta åtgärder⁵

⁴ Websidan - http://en.wikipedia.org/wiki/Colony_Collapse_Disorder - presenterar en lång lista med referenser.

⁵ Enligt de åtgärder som återfinns i Artikel 2 i EGs förordning nr 797/2004.

för tekniskt stöd, varroabekämpning, rationalisering vid flyttning av bisamhällen, stödåtgärder för utökningen av de minskande bibestånden i gemenskapen, tillämpad forskning inom biodlingssektorn och om biodlingsprodukter, samt stöd för analyser av honungens fysikaliska och kemiska egenskaper (honungskvalitet).

Sverige har tidigare gjort bedömningen att ett direktstöd inte är effektivt för att förbättra förutsättningarna för biodlingen eftersom det genomsnittliga antalet bisamhällen per biodlare är lågt. Därför kommer medlen inom det nationella programmet för åren 2008-2010 liksom tidigare år att användas för att stödja åtgärder och projekt som genomförs av biodlarorganisationer, forskare, och av Jordbruksverket.

A. Bekämpning av varroakvalstret och dess följsjukdomar, utveckling och rationalisering av biodlingsmetoder, samt dokumentation och avelsverksamhet

Försöks- och utvecklingsinsatser är viktiga för att minimera de negativa effekter som varroakvalstret har medfört. Effektivisering av bekämpningsmetoder för varroa, och andra därmed sammanhängande sjukdomar, är viktigt för att möjliggöra en expansion av biodlingen och för att underlätta rekrytering av fler biodlare. Det finns också behov av att utveckla olika driftsformer inom biodlingen, liksom behovet av att reducera vinterdödligheten. Tillgång till fromma, friska och hanterbara bin är en förutsättning för fortsatt framgångsrik och växande biodling i landet. En lovande, för svensk biodling gemensam, avelsverksamhet har igångsatts i liten skala. Utvecklingsarbete inom detta område särskilt i kombination med dokumentation av aveln och biodlingen är angeläget för att vinna erfarenheter och framsteg för såväl sjukdomsbekämpning som för produktionsegenskaper.

Miljömässigt skonsamma bekämpningsmetoder för varroa

Varroakvalstret är under spridning i Sverige och har nått större delen av biodlingen. Idag är uppskattningsvis 70 procent eller mera av de svenska bisamhällena angripna av varroa. Många biodlare slutar med biodling på grund av varroakvalstret. De vill inte använda kemiska bekämpningsmedel eftersom dessa kan ge rester i biodlingsprodukterna. Det finns dock miljömässigt skonsamma metoder (t. ex. organiska syror, eteriska oljor och biodlingstekniska metoder), som när de kombineras visat sig ge en tillfredsställande effekt. Under åren 2008-2010 inriktas arbetet på att studera/optimera olika behandlingsformer, integrera dem i aktuella driftsformer och anpassa behandlingsformerna till svenska klimatförhållanden. Försöks- och utvecklingsinsatser bör genomföras för att undersöka om en kombination av skötselmetoder, avelsarbete m.m. kan vara en framkomlig väg för att finna ett sätt att kunna bedriva biodling trots närvaro av varroakvalster.

Bekämpningsmetoder för andra bisjukdomar

Samhällen som är angripna av varroakvalstret blir lättare mottagliga för andra sjukdomar. Det behövs försöks- och utvecklingsverksamhet för att finna metoder för att bekämpa eller undvika dessa konsekvenser. Under år 2008-2010 bör epidemiologin hos olika sjukdomar som kan överföras med eller förvärras av varroakvalster studeras. Sådana sjukdomar är bland

annat virussjukdomar och den i Sverige nyligen uppträdande varianten av nosema, nämligen *Nosema ceranae*, vars spridningsbild måste klarläggas.

Utveckling av metoder i biskötseln

En rationalisering av biodlingsmetoder både inom yrkes- och småskalig biodling skulle underlätta den allmänna utvecklingen av biodlingen. I synnerhet för utvecklingen av småföretagandet inom näringen är detta angeläget, så att fler av de lönsamma småföretagen växer vidare och nya småföretag startas. Det behövs stöd till försöks- och utvecklingsarbete med olika driftsformer (inklusive vandringsbiodling och pollineringsstjänster) och utrustningar, samt för utökning av antalet bisamhällen.

Avelsverksamhet och dokumentation inom det nationella avelsprogrammet

Avelsarbetet är strategiskt viktigt för bland annat möjligheterna att utöka antalet bisamhällen, rekrytera nya biodlare och förse dem med friska, fromma och flitiga bin, långsiktigt öka avkastningen per bisamhälle och medverka till nya möjligheter att bekämpa bisjukdomar.

Åtgärder för att garantera att bina är friska är angelägna att vidta. Stöd till parningsstationer, avelsgrupper och ett nationellt avelsprogram behövs för att nå långsiktigt goda resultat. Det finns också behov av fältförsök som studerar olika bistammars känslighet för varroa. Avelsarbetet måste ske så att den genetiska mångfalden beaktas. Det har från yrkesbiodlarhåll framförts önskemål om att utveckla ett produktionsbi för att öka lönsamheten inom biodlingen. Man skulle i ett sådant avelsprogram se mer till olika produktionsegenskaper än till en enskild ras.

Avel och dokumentation bör kunna utvecklas inom ett gemensamt ömsesidigt stödjande koncept. Konceptet innebär att biodlarna samlar in fakta kring sina biodlingar och samhällenas skötsel och genetiska status (härstamning, parning, drottningodling mm). Genom samverkan mellan svenska biodlare, Svensk Biavel AB, och stöd från forskarkompetens inom husdjursgenetiska avelsområdet kan denna verksamhet leda fram till en biodling som ligger i frontlinjen när det gäller kunskaper om biodlingens förutsättningar att öka honungsproduktionen och samtidigt ha god kontroll på sjukdomsfronten. Denna biodling blir då också utrustad med en sådan faktabas om miljö, skötsel mm som är nödvändig för att kunna utveckla en biodling som kan bli oberoende av kemiska och andra hårdhänta och arbetskrävande bekämpningsåtgärder. Samverkan skall naturligtvis även fortsättningsvis ske med den nödvändiga kompetens som SLU har inom bisjukdomsfältet inom nuvarande Institutionen för ekologi.

B. Utbildning och information

För att biodlingen i Sverige fortsättningsvis skall kunna öka är informations- och rekryteringsåtgärder viktiga områden. Det behövs kurser och andra rekryteringsåtgärder för att locka nya biodlare. Det behövs också vidareutbildning och rådgivning för befintliga biodlare. En stor del av informations- och utbildningsbehovet gäller varroakvalstret och dess

bekämpning. För att kunna genomföra utbildningarna behöver det bland annat tas fram informations-, utbildnings- och rådgivningsmaterial. Det behövs också personella resurser.

Bisjukdomskonsulent

Inom ramen för programmet finansieras en tjänst som bisjukdomskonsulent. Konsulenten medverkar i samordning av försöks- och utvecklingsverksamhet i samverkan med SLU, följer forskning och metodutveckling, tar fram informations- och rådgivningsmaterial och arbetar med rådgivning och information till biodlarna om bisjukdomar och bisjukdomsbekämpning med tyngdpunkt på varroaproblematiken. Bisjukdomskonsulenten är en resurs för samtliga biodlare i landet. Jordbruksverket bedömer att denna verksamhet behöver fortsätta.

Framtagning av informations- och utbildningsmaterial om varroabekämpning och biodling.

Biodlarorganisationerna och Jordbruksverket framställer i samverkan med SLU och bisjukdomskonsulenten utbildnings- och informationsmaterial om sjukdomsfrågor i allmänhet och varroabekämpning i synnerhet. Detta material som syftar till kompetensutveckling, rekrytering av fler biodlare m.m. samt åtgärder för utökning av antalet bisamhällen och andra utbildnings- och utvecklingsinsatser är angelägna.

Spridning av information om varroabekämpning, rationell biodling m.m. via artiklar i biodlarorganisationernas tidningar

Det är viktigt att resultat från försöks- och utvecklingsverksamhet sprids till biodlarna. Bästa sättet att sprida denna information är genom biodlarorganisationernas tidningar. Genom dessa ges också myndigheterna möjligheter att nå i princip alla biodlare med information om lagar, förordningar, myndighetsbeslut m.m.

Kurser i biodling, honungshantering, bisjukdomsbekämpning och avel

För att tillfredsställa det stora behovet av fortbildning och kompetensutveckling anordnar biodlarorganisationerna kurser. Kurserna skall behandla sjukdomsbekämpning (främst varroabekämpning och bekämpning av amerikansk yngelröta), moderna biodlingsmetoder, rationell honungshantering, drottningodling, avelsarbete m.m.

Utvecklingsinsatser

En nationell satsning på rekrytering av hobby- och yrkesbiodlare kräver personella resurser. Behovet av utvecklingsinsatser antas vara stort även fortsättningsvis. Insatserna kan omfatta åtgärder för att rekrytera fler hobby- och yrkesbiodlare samt exempelvis utvecklingsarbete och kompetenshöjande aktiviteter samt rådgivning.

Utvecklingsinsatser inom området pollinationstjänster har under senare tid aktualiserats alltmer. Lantbrukare och trädgårdsföretag efterfrågar dessa tjänster för att öka sina ekonomiska förtjänster genom bättre pollination. Pollination för privata trädgårdar är också mycket viktigt även om dessa inte kan betala biodlingen för pollinationstjänsterna.

Utveckling av yrkesbiodlingen har tagit fart de senaste åren och det tillkommer allt fler yrkesbiodlare. Dessa har behov av stöd och rådgivning för att utveckla yrkesbiodlingen i nya riktningar. Sådan verksamhet kan rymmas under flera av rubrikerna ovan.

C. Förbättring av honungskvaliteten och marknadsföring

Konsumenternas förtroende för honung behöver säkerställas genom ett miljö- och kvalitetssäkringssystem beträffande såväl själva biodlingen, t.ex. metoder för att bekämpa varroa och andra bisjukdomar, som utvinning och vidarebehandling av honungen. Eftersom varroakvalstret snart spridit sig över hela landet så ökar risken för att restsubstanser från kemiska bekämpningsmedel skall ackumuleras i vaxet. Program för kontinuerlig kvalitetssäkring och resurser för analyser av honung, vax m.m. erfordras. Dessutom behövs försöks- och utvecklingsverksamhet samt informations- och utbildningsinsatser även inom detta område. Målet är att säkerställa konsumenternas förtroende för honung som en äkta och ren naturprodukt.

Detta arbete bör även innefatta honungens övriga kvalitet samt framtagandet av en kontrollverksamhet beträffande honungens geografiska och växtmässiga ursprung. Detta arbete inbegriper även metoder för att upptäcka eventuella försök till honungsförfalskning.

Det fordras ett kontinuerligt arbete för att kunna bibehålla/förbättra den sedan gammalt erkända kvaliteten på den svenska honungen, och för att därigenom och genom saklig information till konsumenterna säkerställa ett fortsatt högt förtroende för och därmed fortsatt hög efterfrågan på svensk honung. Sveriges biodlare behöver alltså utveckla en kraftfull marknadsföring av "Svensk Honung", som skall borga för kvalitet, i form av ren och oförfalskad honung som är insamlad av bin hos svenska biodlare.

Programbudget för vart och ett av åren 2008-2010

Delområde		år 2008	år 2009	år 2010
A.	Bekämpning av varroakvalster, dokumentation och avelsverksamhet	1 600 tkr	1 800 tkr	2 000 tkr
B.	Utbildning och information	2 000 tkr	2 300 tkr	2 500 tkr
C.	Analys och förbättring/kontroll av honungskvalitet	400 tkr	400 tkr	500 tkr
	Summa	4 000 tkr	4 500 tkr	5 000 tkr

Uppföljning och utvärdering

Målet med programmet är att förbättra förutsättningarna för honungsproduktionen i Sverige så att antalet bisamhällen och produktionen av honung ökar. Detta följs upp via biodlarorganisationernas och bitillsynsmännens statistik, och även i framtiden via den statistik som följer av att biodlingen dokumenteras noggrannare enligt detta program.

Kontroll av programmet

Biodlarorganisationerna, SLU och övriga berörda universitet ges möjlighet att ansöka om medel inom det svenska nationella programmet. Jordbruksverket beslutar därefter om hur medlen skall fördelas enligt förordning (1998:1345) om stöd till biodling. Medlen utbetalas till respektive organisation efter att Jordbruksverket, som är ackrediterat utbetalningsställe, har godkänt deras ansökan om utbetalning och redovisning. I samband med handläggning av ansökningarna ska, i förekommande fall, utredning göras i syfte att undvika dubbelfinansiering med stöd som betalas från den Europeiska jordbruksfonden för landsbygdens utveckling (EJFLU). Jordbruksverket kommer också att på plats kontrollera organisationernas verksamhet och bokföring. Jordbruksverket ska skicka redovisningarna till de andra organisationerna som ingår i detta program.